

*Гріднева С. А.,
студентка*

Херсонського національного технічного університету

Гончаренко Н. В.,

*асистент кафедри теорії та практики галузевого перекладу
Херсонського національного технічного університету*

МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАДАЧ ЧИ ЛЮДИНА-ПЕРЕКЛАДАЧ?

Анотація. У статті розглянуто такі питання, як історія виникнення перекладу та його визначення. Представлені та проаналізовані поняття машинного (електронного) та письмового перекладів. Мета статті – встановити, чи є електронні перекладачі більш компетентні та прийнятними за нормами перекладу. Також вивчається питання, чи не зникне професія перекладача через прогресування електронних перекладачів. Описано недоліки та переваги обох типів перекладання науково-популярних текстів.

Ключові слова: машинний переклад, адекватний переклад, еквівалентність, концепція, мова оригіналу (МО), мова перекладу (МП).

Постановка проблеми. Перекладацька діяльність – дуже важливий складник за всі часи існування світу – починаючи з давніх-давен і дотепер. Проте якщо ще приблизно 12 років тому, коли не було Google онлайн-перекладача, люди-перекладачі мали більшу цінність і витрачали більшу кількість годин на вивчення та переклад матеріалу, то сьогодні ситуація змінилася.

Її суспільні функції походять із прадавніх часів, коли прамова почала розмежовуватися на варіанти, а тому професійний перекладач існував із давніх-давен. Проте унормованої теорії перекладу як теоретико-практичної галузі знань не було протягом досить тривалого часу. Перші праці з теорії перекладу почали з'являтися з XVI ст., в яких обговорювалася проблематика міжмовного спілкування. У науковій дискусії брали участь кращі перекладачі, письменники, поети, проте вони не змогли сформулювати чіткого термінологічного апарату цієї галузі знань.

Метою статті є розгляд історії виникнення перекладу та його визначення, а також з'ясування того, чи є електронні перекладачі більш компетентні та прийнятними за нормами перекладу.

Виклад основного матеріалу. Сучасні теорії перекладу зародилися у XX ст., що було зумовлено стрімким розвитком лінгвістичних вчень і виникненням нових понять: структурна та описативна лінгвістики, трансформаційні та генеративні граматики. Усе це дало змогу по-новому глянути на досліджувану галузь.

Треба зауважити, що перекладом називається процес (діяльність) і результат створення на основі початкового (вхідного) тексту однією мовою рівноцінного йому в комунікативному плані тексту іншою мовою (вихідного). При цьому комунікативна адекватність або еквівалентність, яка сприймається як кваліфікація тексту, який перекладається, дає йому можливість функціонувати у процесі спілкування носіїв різних мов як повноправний замітник початкового тексту (оригіналу) у сфері дії мови перекладу.

Як діяльність переклад є багатогранним і охоплює різні сфери мовної комунікації. Виникнення комп'ютерів та їхні широкі можливості застосування сприяли їх застосуванню

в перекладі, що є за принципом заміни знаків одного знаково-го коду символами іншого. Таке перекодування відбувається завдяки існуванню визначених відповідностей між словами та граматичними явищами різних мов. Проте, незважаючи на це, перекодування знакових систем не забезпечує адекватно-еквівалентний результат перекладу. Потреба в перекладі як виді інформаційної діяльності щорічно збільшується, тому актуальним сьогодні є пошук раціональних шляхів вирішення проблеми швидкого та значного за обсягом перекладу. Машинний переклад можна розглядати як альтернативу традиційному.

У статті ми пропонуємо розглянути питання проблематики щодо зникнення або усунення цінності людини-перекладача як головного та найбільш «адекватного» передавача суті мови оригіналу (далі – МО) на мову перекладу (далі – МП).

Варто зазначити, що людський переклад має певні переваги, такі як:

- кваліфікована мовна експертиза: перекладач-людина здатен передати тон, структуру мови, стиль і всі нюанси вихідної мови під час перекладу без втрати не те що сенсу, але навіть ідіом і фразеологізмів;

- знання тем: тільки живий перекладач може володіти необхідними навичками для перекладу таких спеціалізованих текстів. Коли машинний переклад є набагато складнішим у цьому аспекті, і, як результат, такий переклад може призвести до того, що кінцевий переклад буде дуже відрізнятися, внаслідок чого справжня суть МО буде передана неправильно;

- креативність: людина-перекладач завжди зможе підібрати найбільш відповідний переклад, спираючись на досвід і відчуття мови;

- культурне сприйняття: під час перекладу на свою рідну мову перекладач зможе адаптувати текст під її культурну особливість і навіть цільову аудиторію, використовуючи різні стилі мови [1].

- Комунікативна еквівалентність нового тексту щодо оригіналу забезпечується виконанням трьох основних вимог:

- текст перекладу повинен у повному обсязі передавати зміст оригіналу;

- текст перекладу повинен відповідати нормам мови перекладу;

- текст перекладу повинен бути приблизно однаковий з оригіналом за своїм обсягом [4].

З розвитком інформаційних технологій онлайн-перекладачі все ширше використовуються як у повсякденному житті, так і у професійній сфері. Через те, що мозок людини не може бути настільки ж швидким, як програма, це робить людину більш уразливою, проте, на нашу думку, це не є недоліком. Адже швидкість не означає якість. Автоматичне програмування не

може на 100 % відтворити адекватну еквівалентність суті, яку хотів виразити автор. Людина-перекладач інтуїтивно може визначити, який еквівалент може бути доречнішим за інший, коли машина лише буде надавати найбільш часто використані слова. Також у людини-перекладача є змога напередодні вивчити лексику або підготувати матеріал із наданої тематики, наприклад переклад науково-популярного тексту.

Концепція електронного словника задумувалася як заміник відповідного паперового. Використання електронних словників (ЕС) значно економить час. Оскільки більшість слів є полісемічними, електронний перекладач не може чітко визначити необхідний еквівалент до певної тематики. Формування до певних графічних структур, які включають стилістику та граматичні аспекти, є головною проблемою у встановленні цієї концепції. Наприклад: вислів *“Several schools appeared in this area”* перекладається як *«На цій території з'явилося кілька шкіл»* або як *«У районі ловлі риби з'явилося кілька нових косяків (риби)»*. Лише за допомогою контексту ми можемо визначити, який із двох перекладів буде доречнішим. На 2009 рік кількість сторінок, перекладених тільки засобами автоматичного перекладу, оцінювалася в 1,5 млн сторінок на рік. З іншого боку, це всього лише 1 % від усіх перекладених у світі текстів [2, с. 86].

Незважаючи на якість, Google онлайн-перекладач під час перекладу одного слова або словосполучення надає велику кількість варіантів перекладу, серед яких ми можемо обрати потрібний нам еквівалент. Машинний переклад дуже економить час, особливо якщо потрібно закінчити якомога раніше переклад. Під стратегією «обмеженого машинного перекладу» розуміється те, що у процесі перекладу долучається людина для попереднього та остаточного редагування, для опрацювання тексту. За досить короткий проміжок часу можна отримати переклад тексту у великому обсязі, що дає змогу створити уявлення про текст, а якщо система налаштована на переклад певної тематики, то буде потрібна лише мінімальна редакція. Машинний переклад потрібен, коли треба вирішити, чи є необхідність надалі працювати з цим матеріалом. У цьому разі переклад повинен передати основну комунікативну доміную оригіналу, надати отримувачу більш або менш детальну інформацію про зміст повідомлення, що міститься в першоджерелі. Робоче визначення для цього типу адекватності – адекватність інформативності. Для виявлення рівня адекватності під час аналізу перекладів тут актуальним буде звернути увагу на помилки, що їх зробили машинні перекладачі [4].

Будь-який машинний переклад тексту потребує редакторської правки. Переклад, виконаний програмою, завжди витриманий в одному стилі, тому його легше редагувати. Попри все, МП можуть застосовувати також перекладачі у своїй професійній діяльності. Одна з головних цілей – отримання еквівалентів термінологічних складників першоджерела для подальшого редагування всього тексту рідною мовою.

Наступною перевагою машинного перекладу є низька вартість використання. Робота професійного перекладача обійдеться в певну вартість, проте буде якісніший результат. Також важливим аспектом є швидкий і легкий доступ до онлайн-перекладача. Звернення в перекладацьке бюро веде за собою витрати коштів та часу. Універсальність – це одна з головних переваг, тому що перекладач завжди має свою певну спеціалізацію, тобто перекладає тексти тієї тематики, якою він добре володіє, коли онлайн-перекладач має змогу підібрати еквіваленти з будь-якої тематики. Ще однією характеристикою системи МП є кількість

мов, що їх «розуміє» система. Відповідно, до цього критерію будемо розрізняти двомовні та багатомовні системи. Перші здійснюють переклад для однієї мовної пари. Якщо ж система охоплює більше однієї мовної пари, вона є багатомовною [6]. На відміну від фахівця, який може володіти лише декількома мовами (наприклад, англійська і німецька мови), то для перекладу з іноземної мови на іноземну потрібно буде наймати ще одного перекладача, коли онлайн-перекладач це зробить швидко та безкоштовно. Інше застосування систем – полегшення рутинної роботи перекладачів, виконання за них підрядкового перекладу, який можна легко відкоригувати [3, с. 107].

Звісно, що системи МП не здатні замінити людину, а тому не можуть перекласти пісні, приказки та прислів'я (якщо вони не закладені в програму).

Порівнюючи машинний переклад і переклад фахівцем, ми можемо побачити, що онлайн-перекладач може лише викласти суть вихідного тексту, проте не надає гарантії на доцільний та адекватний переклад [7]. Також доцільність перекладу полягає не тільки у граматичному аспекті, але й у контекстуальному. Контекст може бути відомий лише людині, коли електронний перекладач видає лише один варіант перекладу, і не завжди він може бути доречним. Найкращим варіантом для онлайн-перекладу є переклад цілого тексту, ніж переклад по реченню, особливо якщо відбувається переклад науково-популярного або науково-технічного тексту, де є присутня термінологічна лексика. Безсумнівно, причиною більшості помилок стало нерозуміння тексту системою МП, оскільки розуміння вихідного тексту є первинним етапом у процесі перекладу, а відповідно, основою правильного викладу його на іншій мові. Оскільки людина має матеріал, який дає змогу адекватно викладати смисловий зміст певною мовою, наприклад, перш за все, граматику і взагалі будь-яка інформація про мову, керуючись якою, людина правильно формує свої повідомлення, володіючи інформацією, яку їй потрібно повідомити, то цілком очевидно, що проблема перекладу полягає насамперед у складності створення такої інформаційної системи, яка б могла витягти з тексту оригіналу хоча б приблизно стільки ж, скільки отримує з нього людина.

Висновки. Підсумовуючи, ми можемо зазначити, що поява нових технологій все одно має вплив на сучасне становище людини-перекладача. Якість перекладу є головним аспектом перекладу тексту, проте МП не може повністю відтворити стилістично та граматично адекватну передачу значення МО.

Машинний переклад – це ефективний засіб для пошуку й опрацювання інформації іноземною мовою. З іншого боку, це гуманітарний інструмент, який дає можливість здолати проблему непорозуміння під час інтернаціонального спілкування. Отже, системи машинного перекладу надають такі переваги, як оперативність, практичність, доступність, гнучкість, можливість обирати, багатofункціональність. Програма-перекладач – це інструмент, який дає змогу підвищити ефективність роботи перекладача у разі його грамотного застосування. Проте сьогодні жоден безкоштовний онлайн-перекладач не може дати 100 % якісний результат перекладу.

Отже, тільки фахівець має чітке розуміння і сприйняття особливостей мови, тематики тексту та культурного середовища, для якого виконується переклад. Фахівець витрачає час на вивчення матеріалу, тому має обізнаність у тематичі, і через це він підсвідомо орієнтується у виборі потрібного еквівалента для адекватного перекладу тексту, тому що людина, попри все, має певний час на обґрунтування вибору еквівалента.

Література:

1. Баранцев К.Т. Курс лексикології сучасної англійської мови. К.: «Радянська школа», 1955. 264 с.
2. Евдокимов А.С. Искусство машинного перевода. М.: Hard'N'Soft, 2005. № 7. С. 86–91.
3. Кузьменко Д.М. Комп'ютерна лінгвістика і Web 2.0. К.: «Наукова думка», 2009. 250 с.
4. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Пособие по переводу с английского языка на русский. М.: «Высшая школа», 1973. 135 с.
5. Мацак Ж.Г., Скоробогатова Т.І. Машинний переклад та його специфіка. URL: http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Philologia/54653.doc.html.
6. Панчук Р. Системы машинного перевода. *Домашний ПК*. 2004. № 6 (66). 71 с.
7. Веб-сайт Polyglot для перекладачів. URL: <https://2polyglot.com/ua>.

Гриднева С. А., Гончаренко Н. В. Машинный перевод или человек-переводчик?

Аннотация. В статье рассмотрены такие вопросы, как история возникновения перевода и его определение. Также представлены и проанализированы понятия машинного (электронного) и письменного переводов. Цель статьи – установить, являются ли электронные переводчики более

компетентными и приемлемыми по нормам перевода. Также изучается вопрос, не исчезнет ли профессия переводчика из-за прогрессирования электронных переводчиков. Описаны недостатки и преимущества двух типов перевода научно-популярных текстов.

Ключевые слова: машинный перевод, адекватный перевод, эквивалентность, концепция, язык оригинала (ЯО), язык перевода (ЯП).

Hridnieva S., Goncharenko N. Machine translation or a specialist translator?

Summary. The article is devoted to the study of such issues as the history of the translation, the term definition of translation. Also, concepts and examples of machine (electronic) and written translations are presented. The purpose of article is to establish whether electronic translators are more competent and acceptable in terms of translation standards. The question also arises whether the profession as translator will disappear due to the progress of electronic translators. The advantages and disadvantages of both types of translation in popular science texts are described.

Key words: machinery translation, electronic translation, adequate translation, equivalence, concept, language of the original (LO), language of the translation (LT).